

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم - تحقیقات و فن آوری
مرکز تربیت مدرس دانشگاه قم

پایان نامه

مقطع کارشناسی ارشد

رشته:

الهیات و معارف اسلامی

۱۳۸۲ / ۴ / ۵

موضوع:

شناخت از دیدگاه مکتب تفکیک

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای صابری

استاد مشاور:

استاد حشمت پور

نگارش:

سید عباس مظفری

دوره هشتم سال تحصیلی ۷۹ - ۷۸

۷۷۵۹۸

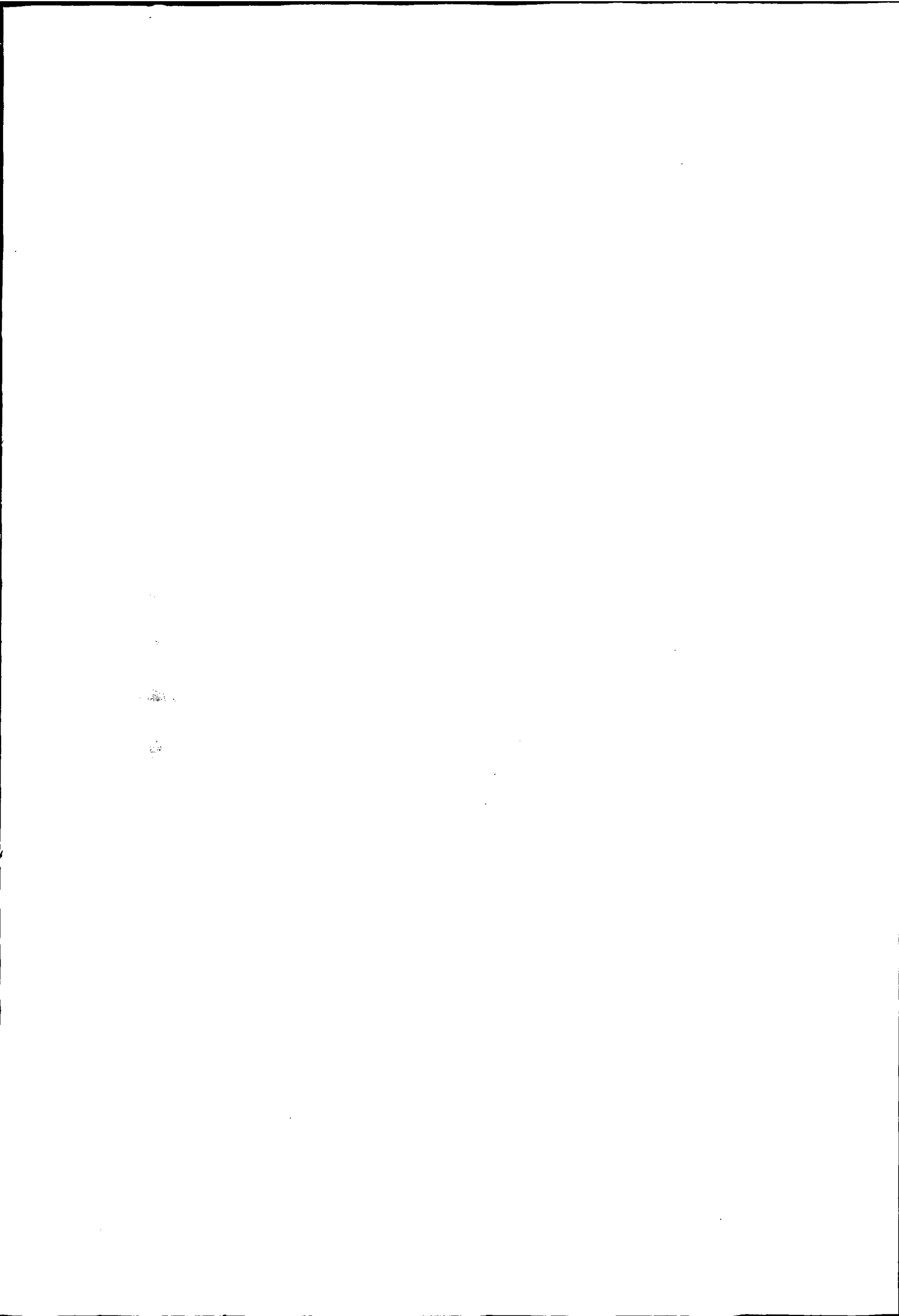
1875

مرکز تربیت مدرس

مرکز اطلاعات
و
مدارک علمی ایران

واحد انتشارات

تقدیر

در تدوین این رساله و امдар استادان ارجمند
و فرهیختگان فرزانه جناب آقای صابری و جناب
آقای حشمت پور و نیز جناب آقای دکتر احمدی
ارزگانی هستم، که با عنایت‌ها و هدایت‌های
روشن‌گرانه و مشفقانه خود، بنده را یاری
فرمودند. سعی‌شان مشکور باد.

1
2
3
4
5

چکیده

از دیدگاه مکتب تفکیک، راه شناخت حقایق و معارف دینی عقل و علم حقیقی است نه آنچه که در علوم بشری، عقل و علمش نامند. عقل و علم حقیقی به لحاظ هستی‌شناسی موجود نوری مجرد خارجی و قائم به ذات است نه قائم به نفس انسان، و به لحاظ معرفت‌شناسی، نور بالذات، ظاهر بالذات و مظهر غیر و عین کشف و ظهور و مشاهده است. انسان که فی حد ذاته و با قطع نظر از نور عقل و علم، مظلم‌الذات، جاهل‌الذات و میت‌الذات است، به اذن پروردگار، با وجدان و بهره‌مندی از آن نور، ذات خود، معلومات و معقولات خود و دیگر حقایق ظلمانی را مشاهده و کشف نموده و می‌یابد، با فقدان و از دست دادن آن، در برخی از حالات همچون خواب عمیق و نسیان، به حالت پیشین یعنی جهل ذاتی خود برگشته و فاقد درک و شعور می‌گردد، و دیگر توانایی درک ذات خود را نخواهد داشت، چه رسد به درک معلومات و مدرکات ذهنی و حقایق خارجی.

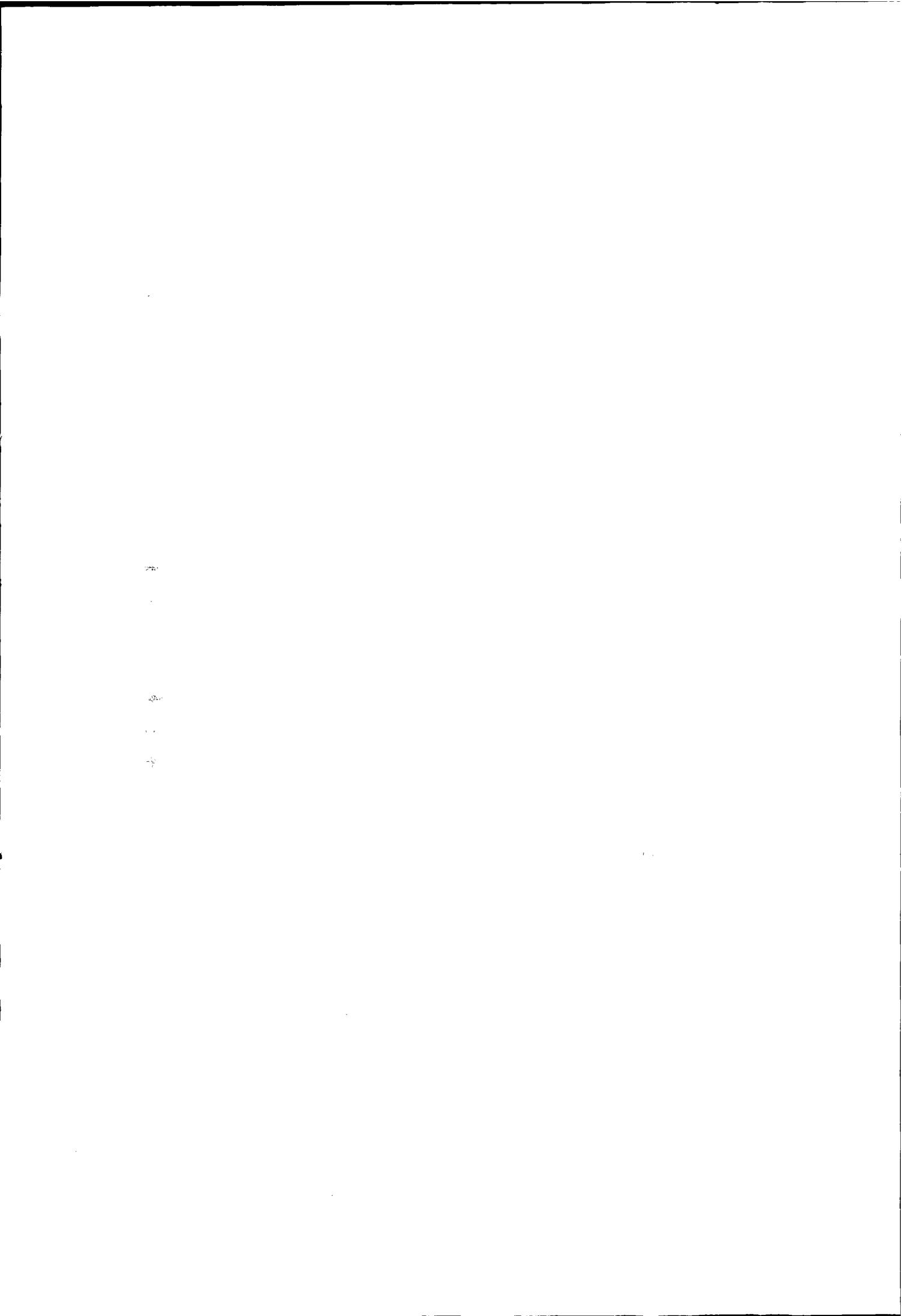
از نگاه مکتب تفکیک، ذات عالم و عاقل، و علوم حصولی بشری (معلومات و معقولات و تصورات و تصدیقات) ذاتاً اموری ظلمانی و بی‌نوراند و هیچ اشراق و ظهوری از خود ندارند تا خود و امور دیگر را روشن و آشکار سازند، بلکه همانند دیگر اشیاء ظلمانی، نیازمند حقیقتی هستند که ظاهر بالذات و مظهر غیر و عین کشف و نور و ظهور و مظهریت باشد تا در پرتو نور او آشکار و روشن گردند، و آن جز نور عقل و علم حقیقی و خارجی نیست.

از این رو به نظر اصحاب تفکیک، فراگیری علوم بشری و آموختن مفاهیم و متصورات ذهنی نه تنها بر علم و درک انسان نمی‌افزاید، که مانع معرفت و حجاب کشف حقایق می‌گردد و آکنده نمودن ذهن از آنها به معنای افزایش و تراکم ظلمات و جهالات است.

بر این اساس به توصیه آنان شرط رسیدن به فهم صحیح و معرفت ناب و خالص حقایق و معارف دینی از منابع آن که منحصر در کتاب و سنت است، «صحو معلوم» و «محو موهوم» و «تجربید عقل از غفلات» و زدودن افکار و داده‌های گوناگون و گاه متضاد و اصطلاحات پیچیده علوم بشری و رها سازی عقل فطری از تسلط و انس با آنها است.

بدین لحاظ، کنار زدن و پاک نمودن ذهن از آنها واجب است و از مقدمات رسیدن به معرفت صحیح به شمار می‌رود، و فراگیری آنها و امتزاج‌شان با داده‌های وحیانی و تأویل و تطبیق آن بر نتایج معارف بشری، مانع و حجاب رسیدن به فهم صحیح دین است. به اعتقاد اصحاب تفکیک، سابقه این نگرش اصیل و کهن به صدر اسلام باز می‌گردد و مساوی با خود دین است، و رسالت عالمان دینی در این هنگامه نیز اعمال و پاسداری از این مکتب است.

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۵	زیست نامه سه تن از بزرگان مکتب تفکیک
۵	۱- سید موسی زراآبادی
۶	۲- میرزا مهدی اصفهانی
۷	دوره اول: تحصیلات
۷	دوره دوم: دگرگونی روحی و فکری
۸	دوره سوم: تدریس، تألیف و تربیت
۱۰	۳- شیخ مجتبی قزوینی
۱۲	بخش اول: تبیین شناخت از دیدگاه مکتب تفکیک
۱۳	(۱): ضرورت تفکیک
۱۴	ریشه اختلاف
۱۴	جریان‌های شناختی
۱۵	امتزاج این سه شیوه شناختی در فلسفه اسلامی
۱۶	به کارگیری تأویل در پدید آوردن امتزاج
۱۷	ضرورت تفکیک
۱۷	ترک تأویل برای رسیدن به تفکیک و پرهیز از امتزاج
۱۹	سابقه تاریخی مکتب تفکیک

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

۱۹	..... استقلال و غنای معارف و حیانی
۲۰	..... حدّ گزایی در فلسفه
۲۱	..... (۲): موضوع له و معانی الفاظ و تفاوت آن با معانی الفاظ در علوم بشری
۲۶	..... اشتراک لفظی اسماء و صفات خداوند
۳۰	..... (۳): منابع علم صحیح
۳۱	..... تعقل
۳۳	..... تعقل و فطری
۳۵	..... اجتهاد
۳۷	..... (۴): عقل
۳۸	..... ویژگی‌های عقل
۳۸	..... ۱- عقل از سنخ نور است
۳۸	..... روایات:
۴۰	..... فرق عقل و علم
۴۲	..... ۲- نور عقل «مجرد» است
۴۳	..... ۳- عقل، نور خارجی است
۴۳	..... ۴- عقل بالذات حجت است
۴۷	..... ۵- مغایرت عقل با معقول
۵۰	..... (۵): نقش عقل در معرفت خداوند
۵۷	..... معرفت به خداوند صنع خداست
۶۰	..... خداوند مصداق وجود نیست
۶۴	..... (۶): علم
۶۶	..... آیات مربوط به علم
۶۶	..... روایات
۶۸	..... ادله تنبیهی بر وجود نور علم
۶۹	..... ویژگی‌های علم
۶۹	..... ۱- حقیقت علم نور است
۷۰	..... ۲- علم نور مجرد است
۷۱	..... ۳- علم حقیقی مصون از خطا است
۷۲	..... ۴- حجیت ذاتی علم حقیقی است
۷۵	..... ۵- علم موجود مستقل است

2.

1.

3.

1.

2.

۷۷	۶- مفیض علم خداوند متعال است.
۷۸	۷- نقش انسان در بهره‌مندی از کمالات نوری
۷۹	۸- کیفیت افاضه انوار
۸۰	□ سبب وجدان
۸۱	۹- کمالات نوری اجل از معلومیت و معقولیت‌اند.
۸۳	تقدس خداوند از معقولیت و معلومیت
۸۴	۱۰- علم بلا معلوم
۸۶	۱۱- علم واجب
۸۷	۱۲- مغایرت علم با عالم (نفس).
۹۱	۱۳- مغایرت علم با معلوم
۹۲	□ علم حضوری
۹۴	(۷): «عالم و عاقل»
۹۸	ادله عدم تجرد ذات عالم و عاقل (نفس).
۹۸	دلیل عقلی عام:
۹۹	دلیل نقلی عام
۱۰۰	ادله خاص بر عدم تجرد عالم و عاقل (روح انسانی).
۱۰۲	ادله نقلی عدم تجرد نفس.
۱۰۲	آیات کریمه
۱۰۳	روایات
۱۰۵	رد ادله تجرد ذات عالم و عاقل (نفس).
۱۰۷	بخش دوم: نقد آرای معرفت‌شناختی مکتب تفکیک
۱۰۸	پیشگفتار:
۱۰۹	۱- راههای شناخت و معرفت‌دینی
۱۰۹	این همانی طرق سه‌گانه
۱۱۰	ابزار استدلال
۱۱۱	خبر واحد و اعتقادات
۱۱۳	اجماع
۱۱۵	عقل‌گرایی و نص‌گرایی
۱۱۶	جایگاه عقل در اسلام

4
3
2
1